

МУСИҚА САНЪАТИ ЁШЛАР ТАРБИЯСИДА

Азимов Б.

Ўзбекистон давлат консерваторияси

Аннотация: Ушбу мақолада мусиқанинг инсон руҳиятига таъсир қилиши ва ёш авлодни мусиқа санъати орқали ахлоқий ва эстетик тарбиялашни самарали олиб борилишида катта таъсир кучига эгаллиги ҳақида сўз етилади. Ўзбекистон мустақилликка эришган йиллари давомида мусиқа санъати ривожли ва мусиқа санъатининг таъсир кучи бекиёслигини кўрсатиб беришга асосланади.

Калит сўзлар: Янги Ўзбекистон, мусиқа маданияти, буюк мутаффакирлар, таълим, кўрик-танловлар, ёшлар тарбияси.

Аннотация: В данной статье говорится о влиянии музыки на психику человека и ее огромном влиянии на эффективное проведение нравственно-эстетического воспитания молодого поколения посредством музыкального искусства. В его основе показано ни с чем не сравнимое влияние музыкального искусства и развитие музыкального искусства в годы независимости Узбекистана.

Ключевые слова: Новый Узбекистан, музыкальная культура, великие мыслители, образование, конкурсы, воспитание молодежи.

Abstract: This article talks about the influence of music on the human psyche and its enormous influence on the effective implementation of moral and aesthetic education of the younger generation through the art of music. It is based on the incomparable influence of musical art and the development of musical art during the years of independence of Uzbekistan.

Key words: New Uzbekistan, musical culture, great thinkers, education, competitions, youth education.

2023 йил “**Инсонга эътибор ва сифатли таълим йили**” деб номланди. Ёшларнинг соғлом дунёқараш соҳиби бўлиб камол топишида маданият муассасалари ва унга тайёрланаётган маданият ходимлари муҳим аҳамият касб этади. Бундан 5-6 йил аввал битирувчиларнинг 9 фоизига талабалик насиб қилган бўлса, ҳозир уларнинг 38 фоизи олий таълимга қамраб олинмоқда. Шулардан бири Ўзбекистон давлат консерваториясининг Нукус филиали ўз фаолиятини муваффақиятли бошлади. Мисол тариқасида ушбу жамоанинг 2022 йил 16 ноябрда “Янги Ўзбекистонда – янги ижодий жамоа” деб номланган концерти намойишини келтириш мумкин. Қисқа вақт ичида катта бир оркестр жамоасини ташкил этиши мутахассислар томонидан юқори баҳоланди, ЎзДК катта залида олқишлар билан кутиб олинди. Бунда Қорақалпоғистонда хизмат кўрсатган артист, “Шухрат” медали соҳиби, филиал ректори, профессор в.б. Рудакий Алланбаев, оркестр раҳбари, дирижёр “Шухрат” медали соҳиби, профессор Ҳикмат Ражабовларнинг

хиссалари катта, уларни табриклаб, миннатдорчилик билдириб, келгуси фаолиятларида яна янги ютуқлар тилаймиз. Чоп этилишига эришилган журнал ҳам бу борада ўз ҳиссасини қўшади, жамоанинг таълим-тарбия иши, муסיқа маданияти тарғиботида ўз хизматини кўрсатади. Бу ишларда барча жамоа аъзоларига куч-қувват, фаоллик ва янги ютуқлар тилаймиз!

Маълумки, ҳар бир миллатнинг тараққиёти унинг маданияти ва санъати даражаси билан белгиланади. Ўз навбатида, давлатнинг маданият ва санъатга бўлган муносабати жамиятнинг ривожланиш даражасини аниқлайди. Муסיқанинг инсон руҳиятига таъсир қилиш борасида кенг имкониятлар қадимдан муסיқашунослар, мутафаккирлар ва олимлар диққатини ўзига жалб қилган. Улар муסיқа санъатининг инсонларни шахс сифатида шаклланишига таъсир этувчи хусусиятларини аниқлашга уринишган. Жаҳон фани равнақиға улкан ҳисса қўшган буюк аждодларимиз комил, етук инсонни тарбиялашда муסיқанинг ўрнини чуқур англаб, шахс камолотидаги аҳамиятини ўз асарларида, педагогик қарашларида тадқиқ этиб, бой манбалар қолдирганлар. Буюк мутаффакирлар Ал Фаробий, Абу али Ибн Сино, Абдулқодир Марогий, Шарафиддин али Яздий, Маҳмуд Қошгарий, Аҳмад Юғнакий, Садий Шерозий, Абдурахмон Жомий, Кавкабий, Дарвешали Чангий, Комил Хоразмий, Алишер Навоий, Заҳриддин Муҳаммад Бобур каби алломаларнинг қатор асарларида келтирилган муסיқаға оид мағлумотлар бугунги кунда ҳам ўз аҳамиятини йўқотмай илмий, назарий ҳамда тарбиявий жиҳатдан ёш авлодни тарбиялашда энг долзарб ва муҳим манбаа эканлигини кўришимиз мумкин. Чунки муסיқа – инсонға руҳий қувват, яхши кайфият бахш этувчи, ҳис-туйғуларига таъсир қилувчи ўзига хос сеҳрли олам. Ёшларнинг муסיқаға ошнолиги уларда юксак маънавиятни қарор топтиришда муҳим омил бўлиб хизмат қилади. Ёшлар ҳар бир тарихий даврда миллат ва давлат истиқболини белгиловчи асосий куч бўлиб келган. Уларнинг билим - салоҳиятини ошириш, иқтидор ва қобилиятини ижтимоий фойдали жараёнға йўналтириш мамлакат ҳаётини ҳар томонлама юксалтиришнинг асосий омилларидан саналади. Таълим - тарбия уйғунлиги, маданият ривожисиз маърифий такомилға эришиб бўлмайди Кейинги йилларда ёшлар мамлакат миқёсида ўтказилаётган Республика ва турли халқаро кўрик-танловларда фахрли ўринларни эгаллашлари, қўлга киритилаётган ютуқлар ёш авлод маънавиятини юксалтириш, муסיқа ва санъат ривожини учун кенг имкониятлар яратиш йўлидаги эзгу ишларнинг амалий ифодасидир. Ўзбек миллатининг миллий-маънавий қадриятлари, яъни улуг аждодларимиздан мерос бўлиб қолган маънавий, миллий урф-одат, жамиятимиз тараққиётида миллий қадриятларға таҳдид солаётгани, тараққиёт жараёнида интернетдаги айрим ахборотлар ёшлар онгига салбий таъсири, ахборот асрида ёшлар онгини тўғри шакллантириш долзарблиги, миллий асарларда она-Ватанға муҳаббат ва садоқат, анъана ва қадриятлар ҳамда миллий руҳда тарбиялаш ҳақидаги асарлар билан таништириш, ўзлаштириш борасида қилинадиган вазифалар муҳимлигини таъкидлаш зарур. Мамлакатимизда ёш авлодға барча шарт-шароитлар яратилганлиги ва XXI аср - интеллектуал қадриятлар устуворлик

киладиган аср эканлигини инобатга олган ҳолда талаба-ёшларни ҳар томонлама баркамол, етук мутахассис қилиб тарбиялашда ота-она, профессор-ўқитувчиларнинг ўрни катта [1.]. Ёшлар иммунитетини шакллантириш борасида ҳаммамиз ҳамкорликда тарбиявий фаолият юритишимиз зарур. Ҳар қандай жамиятда комил инсонни тарбиялаш, унинг руҳий-маънавий оламини бойитиш, онгига эзгу фазилатлар ва юксак ахлоқ руҳини сингдириш алоҳида аҳамият касб этади [2]. Бугунги кунда мамлакатимизда олиб борилаётган маънавий-маърифий, таълим-тарбия ишларини, янги босқичга кўтариш, ёш авлодни ҳар томонлама мустақил фикрлайдиган, етук дунёқараш эгалари қилиб тарбиялаш, уларни илмли, ахлоқли бўлиб камолга етишларига уйда ота-оналар, ўқув юртларида эса муаллим ва устозлар астойдил жон куйдиришлари муҳим ҳисобланади. Бир сўз билан айтганда, ўғил-қизларимизни илм-фан билан ошно қилиш ишидан ҳеч ким четда қолмаслиги зарур. А.Авлонийнинг «Баданнинг саломат ва қувватли бўлмоғи инсонга энг керакли нарсадур. Чунки ўқимоқ, ўқитмоқ, ўрганмоқ ва ўргатмоқ учун инсонга кучли, касалсиз жасад лозимдир» [4], деган қарашлари жисмоний тарбия инсоннинг соғлом турмуш кечиришида асосий омил эканлигини асословчи далилдир. Ўтмиш аждодларимиздан қолган маданий меросни тиклаш, ўзлаштириш, ривожлантиришга ҳисса қўшиш ва шулар асосида ёшлар маънавиятини юксалтириб, камолотга етказиш ҳар бир устоз-ўқитувчининг муҳим вазифасини ташкил этади. Халқнинг маънавияти, маданияти, унинг маданий мероси, тарихи ва ўзига хослиги қайта тикланаётганлиги жамиятимизни янгилаш ва тараққий эттириш йўлидан муваффақиятли равишда олга силжитишда ҳал қилувчи, белгиловчи аҳамиятга эгадир. Ҳурматли Президентимиз Шавкат Мирзиёев бежизга: “Агар мендан сизни нима қийнайди, деб сўрасангиз, фарзандларимизнинг таълим ва тарбияси деб жавоб бераман” - деган пурмаъно фикрлари фикримизни яққол далиллайди. Ёш авлодни миллий мафкурамиз руҳида тарбиялаш ҳамда санъат ва бадиий ижод орқали уларнинг маънавий дунёсини шакллантириш муҳим вазифалардан бири бўлиб, ушбу вазифаларни ҳал этишда бор имкониятлардан фойдаланиш, илм, фан, санъат, жумладан мусика санъати ютуқларини ишга солиш зарур [3], деб ҳисоблаймиз. Мусика санъатининг таъсир кучи бекиёс, чунки, дунёда мусикани севмайдиган инсон бўлмайди. Лекин ким қандай мусикани севиши турлича. Ўзбекистон мустақилликка эришган йиллари давомида мусика санъати ривожига катта ўзгаришлар рўй берди. Ёшларимиз ўз истеъдодларини жаҳонда намоиш этиб, Халқаро миқёсда эришаётган муваффақиятлари одатий ҳолга айланди. Энг катта қувонч ва фахр шундаки, бу ёшларнинг бетакрор истеъдодига жаҳоннинг катта сахналари гувоҳ бўлди, кўплаб машҳур санъаткорлар бунга тан бериб, қанчадан қанча мухлислар Ўзбекистон деган мамлакатни таниди. Мусика санъати нозик ва серқирра бўлиб, ҳаётимизнинг мазмунли бўлишида, кайфиятимизни кўтаришда, эзгулик томон етаклашда муҳим ўрин тутди. Қадимий миллий мусикамиздаги бой бадиий-тасвирий воситалар билан бир қаторда, янги жанр

ва турларини ўзлаштириш натижасида ўзбек мусиқа санъати янада юксак даражага кўтарилди. Шу боисдан Республикамизда кўплаб кўрик-танловлар ташкил қилинмоқда. Жумладан, Самарқандда “Шарқ тароналари” Халқаро мусиқа фестивали 12 - мартаба ўтказилди; Тошкентда Халқаро симфоник мусиқа фестивали; Шаҳрисабзда 1-Халқаро «Маком» фестивалининг ўтказилиши; Термизда «Бахши» чилик фестивали, Қўқонда «Хунармандлик» кўриклари, Ўзбекистон давлат консерваториясида “Наврўз садолари” кўповозли ансамбль, оркестрлар фестиваллари ва бошқалар – «Зулфия», «Ниҳол» Давлат мукофотларининг таъсис этилиши ҳам фикримизнинг далилидир. Бу танловлар ёш ўғил-қизларни янги ижодий марралар сари илҳомлантириш, уларнинг салоҳиятларини халқаро миқёсда намойиш этишга хизмат қилмоқда. Фестивалда голиб чиққан ёшлар ҳамда мусиқий жамоалар нафақат Республика, балки хорижда ўтказилаётган турли танловлар, ижодий фестивалларда муваффақиятли қатнашмоқдалар. Халқнинг маънавий-маърифий ўзлигини англашга, миллий-маънавий меросини, урф-одатлари, анъана ва қадриятларини бугунги кун талабидан келиб чиққан ҳолда қайта тиклашга бўлган интилишларни кучайтирмоқда. Жаҳонда кечаётган глобаллашув ва модернизациялаш жараёни нафақат иқтисодий, ижтимоий, маданий ва сиёсий ҳаётни қамраб олган, балки миллат маънавиятига, эртанги кун истиқболига ҳам таъсир кучини кўрсатмоқда. Глобаллашув жараёнининг мазмун-моҳияти, унинг давлат ва жамият қурилиши, ижтимоий ҳаётдаги ҳамда ёшлар тарбиясидаги ўрни атрофлича таҳлил қилинмас экан, унинг таъсир кучи хато ва йўқотишларга олиб келиши мумкин. Табиийки, глобаллашув деб аталмиш дунёни бир бутунликда ва ўзаро алоқадорликда бўлишини таъминловчи асосий омил – миллатлараро муносабатни таъминлашдир. Бу ўринда санъат, хусусан мусиқа санъати катта таъсир кучига эга. Ёшлар тарбияси тизимли, доимий давом этадиган, бугунги инфорацион хуружларга бардош бера оладиган авлодни, унинг онги – тафаккурини, миллатни, Ватанини, элни, оиласини, шаън-шарафини ҳимоя қиладиганларни баркамол қилиб тарбиялаш вазифаси ҳар қачонгидан долзарб вазифа ҳисобланади. Шунинг учун бу борада барча имкониятлардан, жумладан мусиқа санъатининг таъсир кучидан ҳам ўринли фойдаланиш муҳимлигини таъкидлаш лозим. Бу борада яна эътибор қаратиш лозим бўлган йўналиш - барча ёшларимиз умумтаълим мактабларида таҳсил оладилар, шу босқичда ўқийдилар. Бизнинг йўналишимизга оид бўлган “Мусиқа маданияти” дарслари учун ҳафтасига 1 соат ажратилган. Юқорида мусиқанинг тарбиядаги ўрни муҳимлигини инобатга олсак, бу ажратилган соат камлик қилади. Бугунги талаб – ҳар бир ўқувчи бирор чолғуда ижро этишни ўзлаштириши зарурлигини эътиборга олиб, таклифлар: Республикамиз умумтаълим мактаблари “Мусиқа маданияти” дарсларида халқ ижодига, хусусан куй ва кўшиқларига муносабат, унинг шахс камолотидаги ўрнини аниқлаш, ундан тўғри ва самарали фойдаланиш ижобий натижаларга эришишда ёрдам беришидан хулоса қилиб, ўқувчи -

ёшларнинг халқ мусикаси воситасида таълим-тарбия беришни амалга оширишда куйидагилардан фойдаланса бўлади:

- Ўқитувчи ўзининг меҳнат фаолияти давомида ўқувчи, ўқитувчи, ота-она ва маҳалла фаоллари билан, турли характердаги одамлар билан мулоқотда бўлар экан, тажриба тўплайди, кўплаб қирралари очилади. Давр талабига жавоб бера оладиган замонавий ўқитувчи шаклланиб бориши учун мунтазам изланиши, ўз устида ишлаши зарур;

- Халқ кўшиқларининг тарбиявий аҳамияти, имкониятларини аниқлаб, мусикий мазмунини таҳлил этиш, ифода усули ва бадиийликни идрок қилиш;

- Замонавий илм-фан, маданият, санъат, адабиёт, техника, технология янгиликлари ва ютуқлари билан мунтазам таништириб бориш;

- Санъат, ижрочилик йўналишларида Халқаро, Республика миқёсидаги турли кўрик-танловлар голиблари, совриндорлари ҳақида маълумотлар бериб бориш, учрашувлар ўтказиб туриш;

- Республикамиздаги таниқли санъаткорлар, ижодкорлар билан ижодий учрашувлар, суҳбатли концертлар ўтказиб боришга аҳамият бериш;

- Мактабга яқин бўлган мусиқа ва санъат мактаблари билан алоқа ўрнатиш, ҳамкорликда турли мавзуларда тадбирлар ўтказиб бориш, мактаб ўқувчиларини бу ижодий фаолиятга жалб қилиш ижодкорликка, масъулиятни ҳис этишга хизмат қилади;

- Синф, мактаб, туман миқёсида ўтказиладиган турли бадиий чиқишларда фаол қатнашиш ўқувчиларнинг билим доирасини кенгайтиради, дўстлар орттиришга, ҳамкорликда ижод қилишга имкон яратади;

- Радио ва телевидение орқали ёшлар учун аталган эшиттириш ва кўрсатувларни тизимли ташкил этиш, уларни тинглаб, тамоша қилиб, бахс-мунозара ўтказиб бориш ўқувчиларда фикрлаш, нутқ, муомала маданиятини ўстиришга ёрдам беради;

- АРМ, интернет материалларидан ҳам унумли фойдаланишни йўлга қўйиш (ўқувчилар уйларида ҳам компьютер бор, кўпчилик унга қизиқади, машгул бўлади).

Буларнинг барчаси, ёш авлодни мусиқа санъати орқали ахлоқий ва эстетик тарбиялашни самарали олиб борилишида катта таъсир кучига эга, бу ишни амалга ошириш, ҳаётга тадбиқ этиш ҳар бир устоз-ўқитувчининг асосий вазифаси эканлигини эсдан чиқармаслигимиз лозим. Мустақил ватанимиз ҳаётида эркин фуқаролик жамиятини барпо этиш, маънавий баркамол авлодни вояга етказиш миллий истиқлол гоёсининг пировард мақсади ва мазмун моҳиятини ташкил этади. Бу олий мақсадга эришиш йўлида барча фанлар қатори “Мусиқа маданияти” фанидан унумли фойдаланиш мақсадга мувофиқ, деб ҳисоблаймиз.

Фойдаланилган адабиётлар:

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2017 йил 7 февралдаги “Ўзбекистон Республикасини янада ривожлантиришнинг бешта устувор йўналишлар бўйича Ҳаракатлар стратегияси тўғрисида”ги Фармони.// “Халқ сўзи” газетаси, -Т., 08.02.2017.
2. Мирзиёев Ш.М. Танқидий таҳлил, қатғий тартиб-интизом ва шахсий жавобгарлик – ҳар бир раҳбар фаолиятининг кундалик қондаси бўлиши керак. –Т., Ўзбекистон, 2017.
3. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 3 майдаги “Маънавий-маърифий ишлар самарадорлигини ошириш бўйича қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” ва “Иқтидорли ёшларни аниқлаш ва юқори малакали кадрлар тайёрлашнинг узлуксиз тизимини ташкил этиш чора-тадбирлари тўғрисида”ги Қарорлари.
4. Мирзиёев Ш.М. Олий мажлис ва Ўзбекистон халқига Мурожаатномаси. 2022 йил 20 декабрь
5. Авлоний А. Ўсон миллат. –Т., Шарқ нашриёти, 1993, - 77 б.

